

Verzoenen.....nou heb je even?

21 januari 2024

Voorgangers: Ad de Gruijter (overweging) en Janneke Hogendorf

Het thema van deze viering is: Verzoenen?..... nou, heb je even?
Middenin conflicten wordt om vrede en verzoening geroepen.
Het lijkt de enige uitweg, maar is sneller gezegd dan gedaan.
We zoeken een uitweg.....vinden we die ook?

Openingslied **Stilte nu (t. Huub Oosterhuis m. Tom Löwenthal)**

Inleiding thema

Grote Verzoendag (Jom Kippoer) is een van de belangrijkste 'feestdagen' in het Jodendom.

Verzoenen.... nou heb je even?

In een populair blaadje - HAPPINEZ - lees ik: Wanneer je je schuldig voelt over iets en het blijft maar knagen, vergeef jezelf dan om ruimte te maken om verder te gaan. Nou misschien als het gaat over een omgestoten dure vaas bij je tante.....

Vergeving kan je alleen vragen of krijgen van een ander. Vergeving moet toch ook verbonden zijn met erkenning van schuld en met gerechtigheid om – als dat al mogelijk is - te herstellen wat is aangericht. Jezelf vergeven komt in de Bijbel niet voor. Geen 'HAPPINEZ-oplossing' dus.

In Leviticus [16:1-34 en 23:26-32] en Numeri [29:7] lezen we dat op Grote Verzoendag spijt wordt betuigd over **alle** wandaden en vergrijpen die in het afgelopen jaar zijn begaan door het **hele** volk.

Daar klinkt met regelmaat de oproep: 'Wees heilig, want IK ben heilig.' [Leviticus 11:44; 19:1; 20:7].

Er trok heus geen voorbeeldige stoet van gevluichte slaven door de woestijn.

Grote Verzoendag is de dag van schuldbewustzijn en inkeer.

Een ritueel hielp om publiekelijk zichtbaar te maken én te benoemen wat was aangericht aan leed.....en dan maar zien of het mogelijk was je weer te **verzoenen** met elkaar, **met God** én.....wie weet ook met jezelf. En een nieuw begin maken met elkaar.

Bij dat ritueel legt de hogepriester (toen Aäron) zijn beide handen op de kop van een geitenbok. Hij spreekt alle wandaden en vergrijpen van de Israëlieten openlijk uit. Zo legt hij alle zonden op de kop van de bok.

Dan moet hij het dier de woestijn in sturen. De bok neemt alle zonden van het volk met zich mee, naar een verlaten gebied. [Lev. 16, 21]

Symbolisch werd zo het kwaad uit de gemeenschap verwijderd.

Maarten Luther introduceerde bij dit jaarlijks ritueel het woord 'zondebok', een woord wat in de bijbel nergens te vinden is, maar wij kennen dit woord heel goed.

Het werd en wordt gebruikt om in de samenleving iemand of een groep aan te wijzen die schuldig wordt verklaard voor wat misgaat.

Regelmatig werden de joden tot zondebok verklaard. Recenter worden aangewezen en genoemd migranten, gelukszoekers. De ander dus. Maar dan hebben we er niets van begrepen.

De bok die de woestijn in gejaagd wordt neemt mee wat het héle volk veroorzaakt heeft, niet één groep daarbinnen, **niet** de ander. De zondebok verwijst naar ons collectieve zelf!

Vandaag hebben wij de 'zondebok' ook hier binnengehaald.

Wereldwijd klinkt een roep om vrede en verzoening

We hebben een ritueel nodig om te benoemen wat uit ons midden, wat uit de samenleving weg moet om verzoening mogelijk te maken.

Bij mij komt dan de vraag op: Is verzoening mogelijk zélf s wanneer wat aangericht is niet of niet meer vergeven *kán* worden?

Gebed

Gij, Aanwezige in uw woord

wij hebben over onze bestemming gehoord – heilig te zijn

Vaak is het heilige gedoofd,

overal en altijd waar wij in onmin met elkaar zijn geraakt,

overal waar wij elkaar geen veilig thuis bieden op deze Godgegeven wereld

Dat wij elkaar toch wakker schudden uit eindeloze conflicten en geweld,

dat de dood niet heerst, maar het geschonken leven,

dat we ons verzoenen met elkaar - één mensengemeenschap in vrede

Nu is alles nog maar woord. kom ons nabij.

Lied **Alles is nog maar woord (t. Huub Oosterhuis, m. Bernard Huijbers)**

Lezing **Wijsheid van Jezus Sirach 28, 2-13 NBV (apocrief/deuterocanoniek)**

Lied **Wat ook gebeurt (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)**

Overweging I **Israëliërs en Palestijnen, Israël en Gaza**

·Vergeef je naaste het onrecht dat hij deed' (Wijsheid van Jezus Sirach 28,2 – 1ste lezing)

Dat onze ogen open gaan voor die flitsen van een nieuwe wereld (lied)

Begin daar maar eens aan..... als je gezin voor je ogen is gemarteld en vermoord in een van de kibboetsiem in Zuid-Israël.'

Dertienhonderd mensen kwamen om bij aanslagen op een muziekfestival en in woonwijken op de feestdag Simchat Torah (Vreugde om de wet, de Torah) 7 oktober vorig jaar. Meer dan 200 mensen gegijzeld.

Kom daar maar eens om als je in Gaza op de vlucht bent, weg van je verwoeste huis. Onderweg komen familieleden om bij een bombardement.

Israël én Gaza – een golf van woede neemt bezit van mensen.

Een Palestijns jongetje schreeuwt 'Waarom gebeurt dit?'

Verzoenen - vergeven? Hoe te beginnen daaraan?

Rabbijn Arik Ascherman (links)

van 'Rabbis for Human Rights'

Rabbijn Arik Ascherman, lid van de mensenrechtenorganisatie Rabbis for Human Rights (non profit organisatie sinds 1990) is er al mee begonnen.

Hij helpt Palestijnen bij de olijfoogst net buiten Ramallah, waar Palestijnen op de bezette Westoever te maken hebben met gewelddadige kolonisten. Sinds 7 oktober vorig jaar is de dreiging alleen maar toegenomen ook van mede-joden naar hem, de rabbi.

Hij zegt: 'Bijna niemand in Israël is op dit moment bereid om Palestijnen op de Westoever te helpen, vanwege de woede en de pijn. Maar het is juist onze religieuze plicht dit wel te doen.' Hij 'citeert, /parafraseert' Genesis 18,23 wanneer de verwoesting van Sodom en Gomorra ter sprake komt en roept net als Abraham God toe: '*Hoe durft U God, de onschuldigen met de schuldigen weg te vegen?*' [in Trouw za 30-12-2023]

Verzoening als religieuze plicht.

Zou jij, zou ik, zouden wij....?

Maoz Inon - vredesactivist

Beide ouders van Maoz Inon werden bij de aanval door Hamas militanten op 7 oktober vorig jaar vermoord. Maoz wil dat er een einde komt aan de oorlog. Door de moordpartijen beseft hij dat vrede de enige optie is. Hij zegt: 'Onverwacht heeft 7 oktober een vredesactivist van mij gemaakt.'

En hij voegt eraan toe: Hadden jullie in Europa gedacht dat er na de Tweede Wereldoorlog vrede en verzoening zou komen? En nu is Europa verenigd.

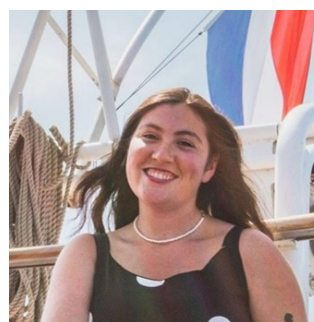
Laten we oproepen tot een volledig staakt-het-vuren. Laten we oproepen om bruggen te bouwen".

We moeten bouwen aan de toekomst gebaseerd op gelijkheid, op partnerschap, op vrede."

Verzoening – als keuze voor de enig mogelijke weg. Zou jij, zou ik, zouden wij....?

Yara Amayra

Noa Gur Golan

De Palestijnse vredesactiviste Yara Amayra woont op de westelijke Jordaanoever dichtbij de muur die Israël daar heeft opgetrokken. Via Facebook raakt ze bevriend met de Israëlische Noa Gur Golan die een leeftijdgenoot zoekt om mee te lopen in een 'Mars voor hoop' van Noord naar Zuid Israël door de

vrouwenbeweging 'Women Wage Peace' die zich inzet voor vredesbesprekingen tussen Israël en Palestina. We schrijven het jaartal 2014.

Noa heeft tijdens haar studie in Europa voor het eerst van haar leven een Palestijnse ontmoet en een andere kant van de geschiedenis van het slepende conflict gehoord.

Na haar studie moet Noa in militaire dienst maar ze weigert en wordt 98 dagen gevangen gezet.

Yara en Noa vinden beiden dat de cirkel van geweld moet worden doorbroken.

Van meet af aan kiezen zij voor een verzoenende houding als enige mogelijkheid.

Kritieken als 'jullie zijn toevallig de uitzonderingen die zo denken en doen – de meesten zijn anders', werpen ze verre van zich. Wat worden zij 10 jaar later beproefd.

Verzoening als vanzelfsprekende levenshouding.

Zou jij, zou ik, zouden wij.....?

Noa, Yara, Maoz en Arik zetten verzoening, visioen van vrede als stip op de horizon. Dáárheen – de enig begaanbare weg.

Al ben je nog zover van elkaar verwijderd,
wat veraf is **of** lijkt - komt nabij.

Gedicht

Herman Verbeek: "Wat nabij is, is mij lief"

wat nabij is
is mij lief
het oude kleed
de grote boom
het ongerief
en jij vooral

wat nabij is
raakt mij aan
het rode lied
de gouden ring
het avondlicht
en onze zoon

maar wat ver is
ogen dicht
te groot **te** erg
ik durf het niet
het is al hier
keer mij nu om

wat ver weg is
is nabij
en gaat mij aan
en maakt mij sterk
geef mij niet op
laat mij niet los

Herman Verbeek

In: *Getijden, zangen voor de dagen en de jaren* (blz. 207)

uitg. Dabar-Luyten, Aalsmeer 1996

Lied Keer U om (t. Huub Oosterhuis m. Antoine Oomen)

Overweging II Rwanda 1994

Een nooit eerder gestelde vraag in de klas van de leraar aan de leerlingen luidt:

‘Wie zijn hier Hutu’s?’ Emmanuel stak net als de meeste leerlingen zijn hand op.

De leraar zegt: ‘De Tutsi’s zijn in de minderheid. Niet alleen in de klas. Toch besturen zij het land, zij zijn rijk en zij bezitten land.’

Vanaf die dag was alles anders. Nu bestond de klas ineens uit twee groepen en dat was nog nooit zo geweest. Thuis bevestigde de opa van Emmanuel dat de leraar gelijk had. Er waren verhalen over gevechten elders in het land. Er moest dus wel iets van waar zijn dat zij als minderheid werden achtergesteld.

Emmanuel begon de verhalen te geloven. En toen werd op 6 april 1994 het presidentieel vliegtuig neergeschoten. De burgeroorlog was een feit. Tutsi’s begonnen hun huizen te verlaten. Hutu soldaten reden de dorpen binnen om strijders te werven tegen de Tutsi’s. Ze droomden van een beter land. Emmanuel droomde ook over zijn toekomst en een baan. Misschien moest hij ook het land verdedigen. Zijn angst om mee te doen ebde weg. Plots maakte hij deel uit van iets wat groter was. Meegenomen door strijders slaat Emmanuel aan het moorden. Op een dag achtervolgen ze een groep Tutsi’s en wanneer Emmanuel een jonge vrouw met haar kind achterna rent denkt hij het meisje Alice uit zijn klas te herkennen. Hij raakt met de machete haar gezicht, haar arm én het kleine kind. Het is zijn laatste moord.

Plots vraagt hij zich af: Hoe kan ik moorden? Ik ben een christen, ik heb samen met de kinderen uit de klas in het kerkkoor gezeten....’

Emmanuel geeft zich aan bij een van de inmiddels opgerichte volksrechtbanken. Daar gaat het niet alleen om gerechtigheid. Er wordt ook gepoogd daders en slachtoffers te verzoenen.

Emmanuel zegt: ‘Ik wil boeten en ik wil vergeven worden.’ Na acht jaar gevangenisstraf sluit hij zich aan bij organisaties die zich richten op het heropbouwen van gemeenschappen.

Daders én slachtoffers bouwen samen huizen en organiseren verzoeningsgesprekken.

En dan.....op een dag staat hij aan de grond genageld.....daar staat Alice, het meisje uit zijn klas, waarvan hij dacht dat zij zijn laatste slachtoffer was.

Maar Alice heeft het overleefd. Haar kind niet.

Hij wil wegrekken maar is verlamd van schrik. Uiteindelijk benadert hij Alice en valt hij huilend en smekend om vergeving op de grond.

Alice neemt Emmanuel mee naar haar familie zodat hij aan iedereen om vergeving kan vragen. Velen vinden dit raar. Ze moet wel getraumatiseerd en in de war zijn. Hoe kan je iemand vergeven die gepoogd heeft je te vermoorden én die je kind heeft afgeslacht.

En er zijn Hutu's die Emmanuel haten omdat hij de waarheid vertelt over wat is aangericht.

Emmanuel erkent dat de misdrijven die hij heeft begaan altijd bij hem zullen blijven. En de doden kan hij niet om vergeving vragen

Alice vertelt dat ze tijdens haar ziekenhuisopname alleen maar wilde verdwijnen.

Haar familie, haar kind, haar hand krijgt ze niet terug.

Wreken kan ze zich ook niet als ze dat al zou willen.

Maar het kwaad heeft nu een gezicht gekregen – déze man die voor haar staat. Nu wil ze begrijpen.

Ze wil weten en stelt vragen. Ze wil anderen behoeden voor de verdeeldheid waar ze zelf slachtoffer van werd.

Dader Emmanuel Ndayisaba (Hutu)
en slachtoffer Alice Mukarurinda (Tutsi)

In 2013 planten Alice en Emmanuel in elkaars tuin een fruitboom. Elk jaar is er een herdenkingsbijeenkomst op een van de plekken waar vermoord werd in aanwezigheid van Alice en Emmanuel.

Verzoenen... heb je even?

In de Rwandese genocide in 1994 werden meer dan 700.000 mensen vermoord. Nu dertig jaar later wordt geschat dat 30% van de bevolking nog steeds is getraumatiseerd.

Lied Deze wereld omgekeerd (t. Huub Oosterhuis m. Bernard Huijbers)

voorbeden

Laten we bidden

Lieve God,

jij bent onder ons.

als we elkaar aankijken

als we een eerste stap willen zetten om een ruzie uit te praten

als verzoenen moeilijk is:

onze hand uitsteken

de ander een 2^e kans geven.

Ben jij erbij?

Bidden we voor een wereld waar mededogen niet alleen een woord is, maar een daad.

Bidden we voor een wereld waarin mensen elkaar ruimte geven.

Ruimte aan mensen in onze omgeving met tegenovergestelde overtuigingen.

Dat we niet oordelen, maar luisteren. Gaan in de voetsporen van Jezus.

Bidden we voor gerechtigheid, verzoening en vrede. Jij bent erbij.
Bidden we voor wat opgeschreven is in het voorbedenboek.....

Dat we elkaar niet loslaten. Amen.

Tafellied   Sacrament van hoop (t. Huub Oosterhuis, m. Antoine Oomen)

Breken en delen

Jij die rondtrok in de streken
die wij kennen - waar nu **onmin** heerst,
Jij die mensen aantrok en bezielde
en verzoende met elkaar.
wees aanwezig in het breken, in het delen
van dit brood voor iedereen
tot een maaltijd van verzoening

Jij die bad zelfs voor de vijand
die jou nagelde aan 't kruis
die de beker van verzoening
hoopvol aanreikte – en rond liet gaan
beker van verbond – verbinding
voor wie hieruit drinken wil -
weet - dat je verzoening drinkt

Lied   Onze Vader in de hemel (t. Huub Oosterhuis m. Tom Löwenthal)

Zegenwens

Noa Gur Golan, Yara Amayra, Arik Ascherman, Maoz Inon, Emmanuel Ndayisaba, Alice Mukarurinda
die niet anders dan verzoening konden kiezen.
Zegen over hen. Dat velen in hun voetsporen mogen treden.

Zegen over wie daaraan niet geraken, want gekwetst in alle vezels door aan moord verloren naasten,
van huis en haard verdreven op de vlucht,
nu verteerd door wrok en haat, troosteloos verdriet.
Voor wie vergeving en verzoening 'ver-weg woorden' zijn.

Zegen over ons.

Dat vergeving en gerechtigheid, verzoening geen loze woorden zijn.

Als alles nog maar woord is.....

dat een tijd aanbreken mag,
die dag van 'deze wereld omgekeerd'
van vrede, liefde voor iedereen.

Dat wij gaan tot het uiterste.

Dat eenmaal wordt wat niet bestaat.

Voor jou, voor mij, voor allen- samen WIJ

*Herman Verbeek - lied Ga tot de einden der aarde
In: Getijden, zangen voor de dagen en de jaren (blz. 607)
uitg. Dabar-Luyten, Aalsmeer 1996*

*Over meerdere 'onwaarschijnlijke vriendschappen' valt te lezen in:
Maurits Chabot 'Over de kloof, verhalen over onwaarschijnlijke vriendschappen.'
Uitg. Thomas Rap, Amsterdam*

*Meer lezen over Noa Gur Golan en Yara Amayra:
Maurits Chabot 'Over de kloof, verhalen over onwaarschijnlijke vriendschappen.'
Uitg. Thomas Rap, Amsterdam pag. 344-369*

*Meer lezen over Alice Mukarurinda en Emmanuel Ndayisaba:
Maurits Chabot 'Over de kloof, verhalen over onwaarschijnlijke vriendschappen.'
Uitg. Thomas Rap, Amsterdam pag. 188-237]*

*Via 'Google' is meer te vinden over de vredes- en verzoeningsactiviteiten en levensverhalen
van Noa Gur Golan, Yara Amayra, Arik Ascherman, Maoz Inon, Emmanuel Ndayisaba, Alice
Mukarurinda.*